

УДК 336.14

Воробйов Ю.М., д.е.н., професор, НАПКБ

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті здійснено теоретичне дослідження ролі фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва в ринковій економіці. Обґрунтовано основні положення взаємозв'язку фінансових ресурсів і капіталу суб'єктів підприємництва.

Ключові слова: фінансові ресурси підприємства, капітал підприємства, активи

ВСТУП

Фінансові ресурси мають велике значення для суб'єктів підприємництва через властиві їм характеристики та вплив, які вони здійснюють на фінансово-господарську діяльність. Проте обмеженість фінансових ресурсів, постійні потреби їх формування та раціонального використання, коливання їх вартості змушують суб'єкти господарювання здійснювати відповідні заходи щодо їхнього ефективного управління з метою запобігання втрат, нерационального використання, занадто великих витрат на їх залучення.

Розкриттям ролі фінансових ресурсів підприємств займалися різні українські вчені, зокрема: Зятковський І.В. [1], Буряк Л.Д. [2], Коробов М.Я. [3], Мец В.О. [4], Опарін В. [5] та інші.

Однак необхідні подальші дослідження цієї проблеми внаслідок постійних змін в ринковій економіці, концентрації та руху фінансових ресурсів у зв'язку з централізацією фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Дослідження щодо ролі фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва ґрунтуються на теоретичному аналізі та узагальненні наукових положень. Мета статті полягає в обґрунтуванні ролі фінансових ресурсів підприємств в сучасній економіці.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для коректного визначення межі функціонування фінансових ресурсів потрібно подивитись на суб'єкт підприємницької діяльності як сукупність активів з одного боку, та сукупність зобов'язань і капіталу з іншого. Для здійснення статутної діяльності підприємством формується набір активів, від користування яких очікується економічна вигода. Майбутня економічна вигода, що пов'язується з використанням активів, являє собою потенціал, що увійде прямо чи опосередковано у потік грошових коштів чи їх еквівалентів. Активи підприємства відображаються у лівій частині балансу, тобто це основні й оборотні засоби, і являють собою реальний капітал, що використовується для забезпечення статутної діяльності. Структура активів показує, які саме ресурси були використані підприємством з метою одержання прибутку, що були залучені до господарського обороту і контролюються суб'єктом підприємництва. Пасив, на відміну від активу, відображає джерела фінансування активів, які забезпечуються корпоративними цінними паперами (акціями), пайовими внесками, борговими корпоративними зобов'язаннями (облігаціями), зобов'язаннями перед банками, кредиторською заборгованістю (за векселями чи розписками), зобов'язаннями за розрахунками з оплати праці, з бюджетом, централізованими державними фондами, страхованими організаціями тощо. Структура пасивів дає змогу одержати уявлення про джерела фінансових ресурсів, які були задіяні для утворення сукупного капіталу суб'єкту господарювання і забезпечили фінансування створення відповідних активів, а також вимоги власників і кредиторів до реального капіталу підприємства (суми активів).

Такий підхід дає змогу виявити розміщення фінансових ресурсів в активах підприємства. Щодо цього слід відзначити існування деяких точок зору. Одна з них наведена Пойдою Н.Н. і Грабачуком С.С. За їх твердженням «підсумок пасиву дасть нам загальну суму фінансових ресурсів, а його статті відобразять нам їхній склад. Пасив відображає сформовані в минулому фінансові ресурси, які матеріалізовані в активах [6, с. 103]». З таким підходом неможливо погодитись, тому що пасив — це сукупний капітал, а не сукупність фінансових ресурсів. Пасив показує, які в минулому фінансові ресурси були використані для фінансування утворення тих чи інших активів, а тому складові пасиву не можуть розглядатися як фінансові ресурси. Як підтвердження наведемо висловлення Мец В.О.: «... пасив балансу розглядається не як власне фінансові ресурси, а як умовне джерело коштів, що в дійсності є реальною власністю юридичної або фізичної особи, яка надає їх підприємству в прямій або непрямій формі [4, с. 33-34]».

Усі фінансові ресурси, що залучаються компанією, включаються в господарський оборот і перетворюються на капітал. У свою чергу для зворотного процесу перетворення капіталу у фінансові ресурси потрібен час, що може супроводжуватись втратою реальної вартості, в залежності від ліквідності активів. Водночас необхідно вказати, що у процесі перетворення капіталу у фінансові ресурси їх загальна сума також може суттєво збільшитись у зв'язку з підвищенням вартості капіталу чи бізнесу на ринку. Внаслідок можливих коливань сум фінансових ресурсів, що формуються за рахунок перетворення капіталу, фінансові ресурси доцільно розглядати як «фінансовий потік» або «фінансовий запас».

Якщо розглядати актив балансу суб'єкта підприємництва, то він являє собою матеріалізовані фінансові ресурси — їх запас. Виходячи з реалій операційної діяльності керівництво підприємства здійснює управління його структурою. А саме, оперативною формує реальні активи і фінансові ресурси. Причому реальні активи (матеріальні і нематеріальні) забезпечують потреби операційної діяльності, а фінансові — слугують фінансовим потенціалом, що може бути мобілізований для забезпечення операційної діяльності у поточному періоді, а

також її відтворення на розширеній основі у майбутньому. Отже, для формування реальних ресурсів, що забезпечуватимуть операційну діяльність на розширеній основі, необхідно мобілізувати потік фінансових ресурсів із зовнішніх і внутрішніх джерел, який матеріалізується в основних і оборотних засобах.

Таким чином, фінансові ресурси можливо розглядати і як запас, що знаходить своє втілення у формі реальних активів підприємства, який може бути мобілізований за рахунок існування ринкового механізму перетворення активів на кошти (грошові кошти) внаслідок того, що активи мають відповідний рівень ліквідності, тобто спроможність і швидкість трансформації у найбільш ліквідну форму — грошові кошти. Фінансові ресурси як потік можуть проявлятися у формі фінансових активів суб'єкта підприємництва в процесі їх цільового використання для здійснення статутної діяльності, рух яких показується у звіті про рух грошових коштів, що пояснює зміну у статті «грошові кошти і їх еквіваленти» між двома датами балансу.

Світовою тенденцією у сфері фінансів є накопичення компаніями фінансового потенціалу, який може бути реалізований в процесі інвестиційної діяльності і втілитись у бізнес-проектах, від реалізації яких очікується отримання економічної вигоди в майбутньому. Отже, можливо констатувати, що одна з найважливіших ознак фінансових ресурсів — цільове призначення — залишається незмінною, а швидке їх вкладання в реальний капітал не виступає самоціллю. Навіть більше, наявність значного запасу ліквідних фінансових ресурсів у вигляді грошових коштів і їх еквівалентів в очах власників суб'єктів підприємництва і зацікавленої частини фінансової спільноти стає ознакою ефективності фінансово-господарської діяльності і свідчить про вибірковість інвестиційної політики, що проводяться менеджментом транснаціональних компаній і корпорацій. Причому пріоритетність напрямів використання фінансових ресурсів можна визначити у такій послідовності:

- 1) пошук компаній для поглинання чи їх приєднання;
- 2) вкладання у масштабний розвиток та інноваційно-інвестиційні проекти;
- 3) повернення готівкових коштів власникам у вигляді викупу акцій.

В економічній літературі [1, 3, 7, 8, 9] до загальної суми фінансових ресурсів будь-якого суб'єкта підприємства відносять наступні елементи: статутний капітал (фонд); додатковий капітал; резервний капітал; амортизаційні відрахування; спеціальні фонди, що утворюються на підприємстві за рахунок прибутку; нерозподілений прибуток; кредиторська заборгованість усіх видів; короткострокові і довгострокові кредити банків; усі види фінансових позик тощо. Проте, якщо здійснювати більш детальний аналіз перелічених елементів, що формують загальну суму фінансових ресурсів, то можливо побачити, що не усі названі елементи можуть відноситись постійно до фінансових ресурсів.

Перший елемент — статутний капітал — фактично виступає фінансовим фондом для фінансування господарської діяльності лише на початку діяльності суб'єкта господарювання, коли до нього були здійснені внески власників чи акціонерів. За таких умов статутний капітал виступає у ролі фінансових ресурсів. Однак у подальшій діяльності статутний капітал позначає лише суму вкладених фінансових ресурсів, тобто капіталізованих фінансових ресурсів і, тому, ми вважаємо, що статутний капітал вже не може у подальшому розглядатись як сума поточних фінансових ресурсів. Таким чином, необхідно розрізняти поточні фінансові ресурси і капітал, що утворюється після фактичного використання наявних поточних фінансових ресурсів у будь-якого суб'єкта господарювання.

Другий елемент — додатковий капітал — є фінансовим ресурсом за умов, коли власники чи акціонери вкладають в статутний капітал суму грошових коштів більшу, ніж передбачено за проспектом емісії акцій або норми внесків засновників при формуванні статутного капіталу.

Третій елемент — резервний капітал — за своїм механізмом створення і використання його можливо віднести до фінансових ресурсів. Це пов'язано з тим, що він формується за рахунок чистого прибутку як основного джерела фінансових ресурсів, а використовується у тих випадках, коли необхідно захистити інтереси акціонерів чи інших власників суб'єкта господарювання.

Четвертий елемент — амортизаційні відрахування — це дуже важливий елемент формування внутрішніх фінансових ресурсів суб'єкта господарювання. Амортизаційні відрахування — це фінансовий ресурс, що постійно поновлюється у процесі фінансово-господарської діяльності і, який можливо використовувати: а) для здійснення простого відтворення основних засобів виробництва; б) для накопичування з метою здійснення інвестиційної діяльності; в) для використання в періоди, коли підприємство зазнає проблем з формуванням оборотних коштів.

П'ятий елемент — спеціальні фонди — формуються за рахунок чистого прибутку, а тому є фондами фінансових ресурсів. Спеціальні фонди на сучасних підприємствах можуть утворюватись для здійснення інвестиційної діяльності, підвищення рівня капіталізації суб'єкта господарювання. Створення таких фондів є запорукою того, що фінансові ресурси підприємства будуть використані для розвитку господарської діяльності або покращення умов праці робітників.

Шостий елемент — нерозподілений прибуток — за своєю суттю це сума фінансових ресурсів, яку суб'єкт господарювання має намір використати для свого перспективного розвитку, підвищення ефективності господарювання, збільшення обсягів операційної діяльності.

Сьомий елемент — кредиторська заборгованість — виступає фінансовим ресурсом лише за умов, коли суб'єкт господарювання в процесі своєї діяльності одержує від кредиторів ті чи інші економічні ресурси, наприклад, товари, сировину, різні матеріали, комплектуючі для здійснення господарської діяльності без відповідної, обов'язкової сплати за одержані ресурси. Отримуючи такі економічні ресурси (активи) юридичні особи використовують їх як фінансові ресурси, що залучені не в грошовій, а матеріальній формі. Використання цих ресурсів дає можливість суб'єкту господарювання не залучати додатково кошти у грошовій формі, а після використання сплатити відповідну суму кредитору, який фактично надав ці ресурси для безперебійного здійснення операцій-

ної діяльності. Отже, не уся кредиторська заборгованість є джерелом формування фінансових ресурсів. Не утворює фінансові ресурси кредиторська заборгованість за розрахунками перед бюджетом, персоналом, страховиками тощо.

Восьмий елемент — короткострокові та довгострокові кредити банків — це завжди є фінансовим ресурсом, що формується суб'єктом підприємництва за рахунок зовнішніх позикових джерел.

Дев'ятий елемент — різні види фінансових позик — це фінансові ресурси, що формуються за рахунок використання зовнішніх позикових коштів. Абсолютна більшість таких фінансових ресурсів формуються за рахунок інструментів фінансового ринку, зокрема корпоративних облігацій, які випускає підприємство для розвитку своєї операційної чи інвестиційної діяльності.

Фінансові ресурси мають велике значення для суб'єктів підприємництва будь-якої сфери і виду економічної діяльності. Однак для одних підприємств важливо мати фінансові ресурси у грошовій формі, а для інших вони можуть бути використані у формі матеріальних цінностей, наприклад, товарного кредиту або фінансового лізингу. В деяких видах економічної діяльності фінансові ресурси формуються за рахунок внутрішніх матеріальних ресурсів. До таких видів економічної діяльності перш за все відноситься сільське господарство, де частина фінансових ресурсів, що повинна бути у грошовій формі, внаслідок відсутності внутрішніх і зовнішніх можливостей їх формування, замінюються на матеріальні цінності, які за своїми внутрішніми властивостями можуть виступати як перетворенні фінансові ресурси. Перш за все, це матеріальні цінності, що мають ознаки оборотних активів, і виготовляються, вирощуються або утворюються в процесі господарської діяльності. Для аграрного виробництва, на відміну від промисловості, будівництва, транспорту та інших видів економічної діяльності, характерна фактична підміна грошових фінансових ресурсів на матеріальні цінності, що виконують частково роль фінансових ресурсів.

Рух фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва обслуговує як операційну і інвестиційну, так і фінансову діяльність. Якщо фінансові ресурси використовуються для здійснення операційної діяльності, то це означає, що підприємство витрачає кошти на виконання своєї статутної діяльності, тобто забезпечує виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг. Основна частина фінансових ресурсів, що витрачається при здійсненні операційної діяльності, знаходить своє втілення в оборотних активах. Це пов'язано з тим, що оборотні активи внаслідок об'єктивних обставин свого кругообігу постійно втрачають частину вартості у зв'язку з інфляцією, втратою споживчої вартості, фізичної здатності для використання. Наприклад, використання насіння з зерна минулих урожаїв можливо тільки деякий час внаслідок подальшої втрати зерном своєї схожості. Для промисловості це проявляється при погіршенні якості сировини, втраті сировиною своїх якісних властивостей тощо. Крім того, практично усі підприємства втрачають частину оборотних активів через особливості фінансово-господарського механізму, систему виконання зобов'язань перед кредиторами, державою, централізованими цільовими фондами, страховими компаніями, персоналом, власниками. У зв'язку з цим, фінансові ресурси суб'єктів підприємництва, в першу чергу, витрачаються для поповнення обсягу оборотних коштів як основи для постійного здійснення операційної діяльності.

Фінансові ресурси, що направляються для здійснення інвестиційної діяльності, відрізняються за: а) своїми обсягами; б) циклічністю; в) джерелами коштів.

Для інвестиційної діяльності, що здійснюють підприємства промисловості, аграрного виробництва, будівництва, транспорту обсяги фінансових ресурсів повинні бути значними. Масштабність інвестиційної діяльності, що характерна для підприємств названих видів економічної діяльності потребує великих обсягів залучення фінансових ресурсів. Іноді підприємства промисловості, аграрного виробництва чи будівництва вимушені відкладати інвестиційний процес через неможливість своєчасного формування необхідної суми фінансових ресурсів. Отже, для здійснення інвестиційної діяльності, особливо при масштабних інвестиційних проектах за обсягами фінансових ресурсів, таким суб'єктам підприємництва з об'єктивних обставин доцільно створювати відповідні фінансові фонди або фонди фінансових ресурсів. Створення таких фондів фінансових ресурсів дозволяє концентрувати необхідний обсяг фінансових коштів на найбільш важливих напрямках фінансово-господарської діяльності.

Формуванню таких фондів фінансових ресурсів сприяє принцип циклічності інвестиційної діяльності за яким процес інвестування має таку послідовність: а) виникнення потреби в інвестиціях внаслідок морального або (і) фізичного зносу основних засобів (фондів) виробництва; б) розробка та оцінка інвестиційного проекту щодо оновлення чи розширення основних засобів (фондів) підприємства; в) пошук джерел фінансових ресурсів, що можуть бути залучені (запозичені) для інвестиційної діяльності; г) формування фінансових ресурсів для інвестиційної діяльності у вигляді відповідних фінансових фондів чи використання нефондової форми залучення фінансових коштів для реалізації інвестиційних проектів (інвестиційного проекту); д) практична реалізація інвестиційних проектів (інвестиційного проекту) за рахунок сформованих фінансових ресурсів; е) експлуатація основних засобів з метою одержання від них віддачі у формі доходів і прибутків, тобто забезпечення повернення вкладених в інвестиції фінансових ресурсів з обов'язковим надлишком у вигляді встановленої норми прибутку.

Циклічність інвестиційної діяльності дає змогу періодично здійснювати процес інвестування, що забезпечує можливості для накопичування фінансових ресурсів або їх додаткового пошуку для простого чи розширеного відтворення.

Джерелами коштів для інвестиційної діяльності можуть виступати усі наявні довгострокові власні або позикові кошти, насамперед: а) амортизаційні відрахування; б) чистий прибуток; в) емісії акцій; г) державне цільове фінансування; д) емісії облігацій; е) довгострокові банківські кредити; ж) інші довгострокові позикові кошти.

В якості джерел фінансування інвестиційних проектів виступають амортизаційні відрахування. За рахунок амортизаційних відрахувань забезпечується перш за все просте відтворення основних засобів (фондів) підприємств. Проте необхідно відзначити, що в умовах ринкової самостійності суб'єктів підприємництва більшість з них не формує амортизаційний фонд, а витрачає кошти, що одержані за рахунок амортизаційних відрахувань на поточні нужди, в першу чергу, для поповнення оборотних коштів, яких у більшості вітчизняних підприємств постійно не вистачає. Проте, такий підхід до використання амортизаційних відрахувань не відповідає інтересам самих підприємств в наслідок втрати реальної можливості здійснювати інвестиційну діяльність на базі простого відтворення основних засобів (фондів). За таким підходом до амортизаційних відрахувань, можливо дійти до повного руйнування своєї технічної бази, внаслідок нераціонального витрачання найбільш доступного і практично безплатного джерела фінансових ресурсів.

Такий стан справ щодо амортизаційних відрахувань ми можемо спостерігати як у промисловості, так і аграрному виробництві, де внаслідок нераціонального використання амортизаційних відрахувань просте відтворення основних засобів (фондів) відбувається дуже повільно, а у помітній частині підприємств зовсім не відбувається. Це самим негативним чином впливає на діяльність таких суб'єктів підприємництва, призводить до втрати ними реальної можливості ефективно здійснювати операційну діяльність.

Чистий прибуток є одним з найбільших внутрішніх власних джерел фінансування інвестиційної діяльності. Якщо підприємство одержує чистий прибуток, то після обов'язкового внутрішнього його розподілу, відокремлюється нерозподілений прибуток або формуються фонди розвитку підприємства, які використовуються для забезпечення фінансування операційної та інвестиційної діяльності в пропорції, що визначається стратегією та тактикою суб'єкта підприємництва. Однак чистий прибуток не завжди власники підприємства згодні використовувати для інвестування. Частіше вони його використовують для власного споживання у вигляді дивідендів. Отже, дивідендна політика підприємства суттєво змінює пропорції розподілу чистого прибутку. Відповідно до вітчизняного господарського законодавства (Господарського кодексу України [10]), власники суб'єктів підприємництва можуть самостійно приймати рішення щодо пропорцій розподілу чистого прибутку. Таким чином, за рішенням власників суб'єкт підприємництва може повністю використовувати чистий прибуток для власного розвитку, тобто інвестувати його, або використовувати на виплату дивідендів. У зв'язку з цим чистий прибуток як джерело фінансування інвестицій повністю залежить від стратегії та тактики власників (акціонерів), їх внутрішньої схильності до споживання чи інвестування доходів від капіталу.

Ще одним аспектом цього питання є структура власності, тобто кількість власників, частка кожного власника в капіталі підприємства. Якщо власників небагато, тобто декілька чоловік або декілька десятків чоловік, згоду між ними можливо знайти значно легше, ніж якщо власниками є сотні чи тисячі людей. Крім того, важливим моментом є концентрація власності у окремих людей. Якщо в структурі капіталу підприємства домінує один або декілька власників, які мають абсолютну більшість голосів при прийнятті будь-якого рішення, то і дивідендна політика, і політика інвестування, і політика загального розподілу чистого прибутку, і політика щодо стратегії розвитку підприємства буде повністю залежить від їх рішення. Такі власники мають стратегічний погляд на розвиток свого підприємства. Вони або схильні до постійного розвитку свого бізнесу, тобто націлені на максимальне реінвестування чистого прибутку в масштабні інвестиційні проекти, або зацікавлені в продажі свого бізнесу за ціною, яка б задовольняла їх стратегічні інтереси, що також стимулює процес реінвестування чистого прибутку, але тільки на етапі підготовки підприємства до більш вигідного продажу чи об'єднання з другими суб'єктами господарювання для одержання більшої загальної суми чистого прибутку чи зростання вартості підприємства як мірила сучасного багатства.

Емісія акцій та державне цільове фінансування належать до зовнішніх джерел фінансових ресурсів. Їх використання в практиці фінансування інвестицій обумовлено як масштабами інвестування, так і значенням інвестиційних проектів для держави та суб'єкта підприємництва. Емісія акції є дуже сильним і радикальним фінансовим інструментом процесу інвестування. Завдяки емісії акції можливо забезпечити фінансування будь-яких інвестиційних проектів за обсягами інвестицій. Проте емісія акцій в умовах України ще не стала одним із могутніх методів фінансування інвестицій внаслідок специфіки вітчизняного корпоративного права та значної концентрації власності у окремих приватних осіб, що заважає розвитку як фондового ринку, так і подальшому вдосконаленню механізму фінансування інвестицій.

Державне цільове фінансування інвестицій має в Україні значні обмеження через внутрішні законодавчі протиріччя, а також політичні неузгодженості між різними гілками влади, політичними партіями тощо. Обмеження державного цільового фінансування обумовлено також постійним бюджетним дефіцитом. Проте для української економіки державне цільове фінансування інвестиційних проектів, що мають загальнодержавне значення, було б великим кроком уперед, суттєво стимулювало б економічні перетворення в країні, забезпечило б розвиток тих напрямів, де підприємницькі структури не зацікавлені вкладати кошти. Це перш за все проекти, що мають значний ризик або невелику віддачу від вкладеного капіталу. Крім того, держава повинна фінансувати багато соціальних проектів, що мають суспільний інтерес — природоохоронна діяльність, розвиток соціальної інфраструктури, розвиток транспортних мереж тощо.

Позикові кошти у формі довгострокових банківських кредитів, облігаційних позик, фінансового лізингу тощо в Україні стали використовувати тільки в останні декілька років перед початком фінансово-економічної кризи. Це було обумовлено як проблемами розвитку самих вітчизняних банків та фінансового ринку в цілому, так і відсутністю можливостей у більшості суб'єктів підприємництва залучати дуже дорогі позикові кошти, коли їх вартість у декілька разів перевищувала рентабельність вітчизняних підприємств.

Позикове фінансування інвестиційної діяльності широко використовується в розвинутих країнах. Воно дуже перспективно і в Україні, але для цього повинна бути забезпечена стабільна економічна ситуація в країні, суттє-

во зменшені ставки за позиковими коштами. Якщо вартість позикових джерел фінансування інвестиційної діяльності зменшиться до 8-10% річних за гривневими кредитами, то це вже дозволить використовувати банківські та облігаційні позики для довгострокового інвестиційного кредитування. Зменшення вартості банківських позик дасть змогу для більш широкого використання в господарській практиці фінансового лізингу, розвиток якого в Україні стримується внаслідок великих відсотків за банківськими кредитами без яких неможливі лізингові схеми.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведене наукове дослідження ролі фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва має теоретико-пізнавальне, методичне та практичне значення. Сформульовані положення виступають науковою базою для подальших досліджень, розробки науково-методичних підходів, механізмів формування і використання фінансових ресурсів суб'єктами господарювання в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зятковський І.В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств. — Тернопіль: Економічна думка, 2000. — 260 с.
2. Буряк Л.Д. Фінансові ресурси підприємства / Л.Д. Буряк // Фінанси України. — 2000. — №9. — С. 23-27.
3. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства / М.Я. Коробов. — К.: Знання, 2000. — 294 с.
4. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посіб. / В.О. Мец. — К.: Вища шк., 2003. — 278 с.
5. Опарін В. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення / В. Опарін // Вісник НБУ. — 2000. — №5. — С. 10-11.
6. Пройда-Носик Н.Н. Фінансові ресурси підприємства / Н.Н. Пройда-Носик, С.С. Грабарчук // Фінанси України. — 2003. — №1. — С. 96-103.
7. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. — 6-те вид., перероб. та допов. — К.: КНЕУ, 2006. — 552 с.
8. Хачатурян С.В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С.В. Хачатурян // Фінанси України. — 2003. — №4. — С. 77-81.
9. Воробьев Ю.Н. Капитал предпринимательских структур в системе финансового менеджмента: монография / Ю.Н. Воробьев. — Симферополь: Таврия, 2000. — 324 с.
10. Хозяйственный кодекс Украины. — Харьков: ООО «Одиссей». 2004. — 232 с.

Стаття надійшла до редакції 30 серпня 2011 року